

Jure Potokar

Rock in glasbena industrija v sedemdesetih letih

Za rockovsko glasbo vstop v sedemdeseta leta vsekakor ni bil prijeten. Začel se je s smrtjo vrste legend, ki so ostale za vse čase zapisane v zgodovino te glasbe. Julija 1969 je padla prva žrtev: Brian Jones, ustanovitelj in idejni oče skupine Rolling Stones, je umrl v precej sumljivih okoliščinah. Leto 1970 pa je bilo še toliko usodnejše. V vsega treh tednih sta umrla tedaj nemara največja zvezdnika rocka, Jimi Hendrix in Janis Joplin. In slabo leto kasneje, na natančno isti dan kot dve leti prej Jones, se

je od tega sveta poslovil tudi Jim Morrison, pevec skupine Doors.

Brez pretiravanja je mogoče trditi, da je smrt teh legend vplivala na razvoj rocka, ki si je v drugi polovici šestdesetih let najprej pridobil množično publiko, s tem pa tudi izjemen prodajni potencial, ki ga večina velikih glasbenih založb ni mogla in znala predvideti. Za to obstajajo dovolj tehtni razlogi. Čeprav je rockovska glasba že dobro desetletje dominirala formatu male plošče oziroma singla, je zaradi maj-

30. julij - 1. avgust:

Konferenca o varnosti in sodelovanju Evropskih držav v Helsinkiju. Helsinška listina postane kasneje dragocen dokument pri zagotavljanju človeških pravic.

5. junij - **THE RAMONES** so izdali prvi, istoimenski album.

21. junij - Basist **LEMMY** je zapustil ansambel **HAWKWIND** in ustanovil novo zasedbo, ki jo je poimenoval **MOTORHEAD**.

20. september - **BRUCE SPRINGSTEEN** je izdal malo ploščo *Born To Run*.

23. september - Ameriška magazina *Time* in *Newsweek* sta objavila naslovno zgodbo o **BRUCEU**

SPRINGSTEENU.

25. september - Med nastopom v Latin Casinu v New Jerseyu se je zgrudil pevec **JACKIE WILSON**. V komi je ostal vse do smrti 21. januarja 1984.

9. oktober - Rodil se je Sean Ono Lennon - sin **YOKO ONO** in **JOHNA LENNONA**. Istega dne je Lennon praznoval 35. rojstni dan. Po rojstvu otroka se je odločil zapustiti glasbeno življenje in se pos-

Rolling Stones - ko gora postane Sizif in mora kotaliti kamenje do konca svojih dni, ki ga ni in ni.

hnega dobička, ki ga je ta format prinašal, za velike založbe ostajala nezanimiva. *Pravi* denar so prinašale velike plošče oziroma albumi, zato so velike založbe sorazmerno mirno dopuščale, da so lestvice malih plošč obvladovale majhne, neodvisne založbe, ki so bile že zaradi svoje velikosti bistveno bolj prilagodljive.

Vse to se je spremenilo leta 1967 z izidom albuma *Sgt. Pepper's Lonely Heart Club Band* skupine Beatles, ki je zanetil psihedelično gibanje in rock spremenil v glasbo za format albuma. V naslednjih nekaj letih je kazalo, da meja naraščanja prodaje albumov sploh ni. Rock je postal glasba ameriške univerzitetno izobražene *baby-boom* generacije, ki je odraščala v izraziti blaginji in bila željna in voljna sprejeti prav vse, kar bi jo še bolj oddaljilo od vrednot, ki so jih poosebljali njihovi z II. svetovno in sledečo ji hladno vojno zaznamovani starši. Če je bilo

prodajni potencial "konceptualnega" albuma *Sgt. Pepper* zaradi velike slave liverpoolske četverice še mogoče razumeti, je toliko bolj ospanljiv podoben uspeh tedaj skoraj neznane zasedbe *Big Brother and the Holding Company*, ki je s prvim pri veliki založbi izdanim albumom v orbito lansirala novo superzvezdo, Janis Joplin, album pa je nemudoma dosegel milijonsko naklado. Podoben, a po drugi strani najbolj presenetljiv je uspeh Hendrixovega tretjega (celo dvojnega) albuma *Electric Ladyland*, ki je leta 1968 prav tako zasedel 1. mesto na lestvici najbolje prodajanih albumov v ZDA. Tako ohlapno strukturiran, takorekoč eksperimentalni album, ki ne vsebuje prav nobene večje uspešnice, je vrh lahko zasedel samo v šestdesetih letih.

S stališča glasbene industrije je nezanimanje za rockovsko glasbo v šestdesetih letih razumljivo. Velike založbe so obvladovali iskalci talentov, t.i. A&R ljudje (artists & repertoire), praviloma muzikologi ali celo akademsko izobraženi glasbeniki, ki so spoznali, da je njihov talent za bleščečo poustvarjalno kariero preskromen. Ti so z glasbeniki - tudi pop - poslovali na podlagi gentlemanskih sporazumov in popolnega medsebojnega spoštovanja in zaupanja. Jasno je, da so taki iskalci talentov s prezirom gledali na uveljavljajoči se rock, ki je zahteval nenehno permutiranje preprostih osnovnih akordov, ki ni bil namenjen "večnosti", ampak čim hitrejšemu prodoru na vrh lestvice, obenem pa tudi hitri pozabi. Skratka, rock je zahteval popolnoma drugačno "poslovno filozofijo", ki so jo prvi zapopadli manjši, navadno glasbeno neizobraženi poslovneži, ki so v nasto-

vetiti družinskemu življenju in očetovskim obveznostim.

31. oktober - Skupina **QUEEN** je izdala malo ploščo *Bohemian Rhapsody*. Skladbo, v kateri se rockovska glasba spogleduje z opero, so pospremili z izjemnim video posnetkom, ki je postal eden mejnikov na tem področju. Skladba se je uvrstila na vrh angleške top lestvice in postala njihov prvi in edini No.1 hit.

20. november:

Umre španski general Franco. Obnovitev monarhije.

18. december - Po izjavi **RODA STEWARTA**, da bo zapustil skupino **THE FACES**, je le-ta razpadla. Rod je nadaljeval solo karioero.

1976

31. januar - Na vrhu angleške top lestvice je bila pesem **Mamma Mia** švedskega kvarteta **ABBA**.

jajoči glasbi videli predvsem možnost hitrega zasluzka (npr. Sam Phillips in njegova založba Sun, brata Chess in Morris Levy, lastnik založbe Roulette).

Nenavaden uspeh tako drzno nove, divje glasne in "drugačne" glasbe je večino velikih založb ujel povsem nepripravljeno. Tržni delež ugledne založbe *Columbia*, ki je pod vodstvom razvpitega Cliva Davisa prva zapopadla potencial rocka, se je od leta 1967, ko je bil z 12 do 13 odstotki približno primerljiv z deležema konkurenčnih korporacij *RCA* in *Capitol*, do leta 1970 povečal na 22 odstotkov, še bolj pa je narasel čisti dobiček. Jasno je, da je *Columbiine* tekmice zajela panika in mrzlično so začele podpisovati pogodbe z najbolj bizarnimi primerki rockovskih skupin. Videti je bilo, kot da je že najmanjši, tudi lokalni uspeh zadostoval, da je rockovska skupina sklenila pogodbo z veliko založbo, če drugače ne, pa zato, da je ne bi podpisala s konkurenco. Ob koncu šestdesetih in na začetku sedemdesetih let je tako za podpis pogosto zadostoval že dovolj "odštekan" videz ali eksces, če pa je bilo vse skupaj povezano z "acidom", travo in eksotično azijsko filozofijo, toliko bolje.

Strznitev je bila seveda toliko bolj boleča in k njej je svoje nedvomno prispevala smrt nekaterih najbolj izpostavljenih rockovskih glasbenikov oziroma komercialni polom cele vrste "potencialnih" zvezdnikov, še najbolj pa hitro prilagajanje glasbenih korporacij. Založbe so začele spoznavati, da rockovska glasba sicer ima velik prodajni potencial, da pa so njeni izvajalci pogosto izredno nezanesljivi.

Po smrti njihovega menadžerja Epsteina so se Beatli pripravili glede njegovega naslednika.

Razvoj in uveljavitev rocka kot tržno najzanimivejše glasbe je torej na začetku sedemdesetih let pripeljal do globokih sprememb v poslovni strategiji velikih ameriških založb. Nekdanje lovce na talente, ki so o glasbi "vedeli vse", so zamenjali prebrisani poslovneži (lahko tudi s harvardsko diplomom, kar na splošno ni bil pogoj), ki niso imeli glasbenega posluha, zato pa so poznali staro ameriško maksimo, da *je treba biti ob pravem času na pravem mestu*. Konkurenca med velikimi založbami je postajala vse bolj brezobzirna, take pa so postajale tudi "metode" dela. Založbe so preplačevale zvezdnike konkurenčnih firm, pri čemer so vsote že leta 1970 dosegle do tedaj nezaslišane višine. (Znan je primer Neila Diamonda, ki sicer ni rocker, zato pa je Columbia za njegov prestop od založbe MCA plačala 4,25 milijona dolarjev. Najvišji znesek za podoben primer je do tedaj znašal 1,5 milijona dolarjev.)

Brezobzirnosti in spletkarjenja so se vodilni pri velikih založbah gotovo učili tudi od pionirjev rockovskega posla, saj so bili z njimi v

Hladni Angleži so se zelo zagreli za njihovo glasbo. Pred iztekem leta je skupina ponovila uspeh s skladbami *Fernando* in *Dancing Queen*. To je bilo eno uspešnejših let v njihovi karieri in njihov prispevek k disco mrzlici, ki je počasi zajemala zahodno poloblo.

30. marec - Skupina **SEX PISTOLS** je prvič nastopila v londonskem klubu 100. Na koncertu se je zbralo približno 50 ljudi.

9. aprila - Ameriški protestni pevec **PHIL OCHS** je naredil samomor.

14. april - V Ljubljani je imel koncert angleški kantavtor **CAT STEVENS**.

20. maj - Ansambel **BLONDIE** se je prvič predstavil angleški publiki. Igrali so v londonskem Hammersmith Odeonu, zvezde večera pa so bili člani zasedbe **TELEVISION**.

1976

4. julij:

Domnevni datum prihoda virusa aidsa v New York.

dobrih poslovnih, pogosto pa tudi prijateljskih odnosih. Ti pionirji si ugleda in bogastva niso pridobili samo z jasnovidnostjo svojih odločitev, ampak tudi z brezobzirnim izkoriščanjem glasbenikov, ki so zanje snemali (razvpij je primer pokojnega pevca Jackija Wilsona, med drugim avtorja skladbe *Doggin' Around*, ki jo je posnel za založbo Brunswick, njen lastnik Nat Tarnopol pa je kot avtorja navedel svojega sina, ki še ni bil niti rojen, ko je Jackie skladbo posnel), pa tudi s povsem konkretnimi zvezami z mafijo.

Velike glasbene korporacije si česa takega seveda niso mogle in smele privoščiti, vendar to ne pomeni, da organizirani kriminal vsaj posredno ni prodril tudi vanje.

Ameriška glasbena industrija se je za promocijo svojih plošč vsaj do sredine osemdesetih let, ko je to vlogo prevzela MTV in podobne televizijske postaje, v največji meri zanašala na radijske postaje. Toda za prodor v eter teh postaj pogosto ni zadostovala samo prijetna melodija, ampak tudi kaj "konkretnega", kar je kani- lo v žep t.i. programskih direktorjev radijev. Vse večje število radijskih postaj, med katerimi so bile nekatere izredno vplivne, pa založniškim oddelkom za promocijo ni dovoljevalo, da bi sami obvladovali ta posel. Praznino so na začetku sedemdesetih let zapolnili "neodvisni promotorji", ljudje, ki so programske direktorje zlepa (z denarjem, drogami ali prostitutkami) in tudi zgrda prepričevali, naj v program uvrstijo nove plošče. Vpliv neodvisnih promotorjev, ki so se med seboj kmalu povezali in uskladili delovanje, je bil že sredi sedemdesetih let tako velik, da so bili sposobni potencialni uspešnici

preprečiti radijsko predvajanje, s čimer so jo tudi prodajno uničili. O zvezah neodvisnih promotorjev z mafijo obstaja vrsta pričevanj in konkretnih dokazov, toda kljub več sodnim procesom jih niso uspeli nikoli uničiti. Kako bi jih tudi, ko pa so jih pogosto ščitile same glasbene korporacije. Šest največjih (CBS, Warner Bros., MCA, Capitol, RCA, PolyGram) si je v sedemdesetih letih že razdelilo tržišče, jasno pa jim je tudi postalo, da se medsebojno ne bodo uspele uničiti. Neodvisni promotorji so jim zato omogočili vsaj eno: z glasbenih lestvic so dokončno izrinili vse majhne neodvisne založnike.

Toda za vzpostavitev šestih glasbeno-založniških oligopolov je bilo potrebno še nekaj drugega: učinkovita distribucija. Do sredine šestdesetih so za distribucijo plošč skrbeli neodvisni distributerji, ki pa niso bili dovolj učinkoviti in zanesljivi. Danes zveni skoraj neverjetno, da so tedaj za distribucijo plošč skrbele trgovine z gospodinjskimi stroji ali celo trgovine z orožjem!

Hiter vzpon založbe CBS-Columbia nekateri pripisujejo prav dejstvu, da je kot prva ustvarila lastno vseameriško distribucijsko omrežje. Zgledu so sledile druge in na začetku sedemdesetih let je bila šesterica glasbenih korporacij že sposobna sama skrbeti za to, da so nove plošče v zadostnih količinah prihajale v prav vse dele ZDA, pa tudi v druge dele sveta.

Poleg očitnih prednosti pa so zapletene in razvejane distribucije prinesle tudi probleme. Če so založniške korporacije hotele biti dobičkanosne, so jih morale primerno zaposliti; to pa je pomenilo vse več plošč, če je bilo le mogoče, v čim večji nakladi.

10. julij:

Iz kemične tovarne v severnoitalijanskem mestu Seveso uide velik oblak zelo strupenega dioksina. Ena najhujših ekoloških nesreč s katastrofalnimi posledicami.

Istega večera se je ljubljanski publiki predstavil jazzovski pianist **KEITH JARETT**.

28. maj - Razšli so se člani ameriškega ansambla **ALLMAN BROTHERS BAND**.

19. julij - Prenehala je obstajati angleška skupina **DEEP PURPLE**. Danes jih prištevamo med začetnike težkega ali metalnega rocka.

27. julij - **JOHN LENNON** dobi

dovoljenje za stalno bivanje v Združenih državah Amerike. S tem je uspešno končal večletni spor z ameriško administracijo.

29. avgust - **THE CLASH** so imeli prvi javni nastop. Igrali so v Islingtonu v severnem Londonu. Kmalu so zasloveli kot najbolj političen band med angleškimi punkerji. Z bolj melodičnimi skladbami so to glasbeno vrst uspeli približati širši publiki.

Prav to pa je trenutek, ko rockovska glasba, ki je s svojim prodajnim potencialom omogočila nastanek in razvoj založniških korporacij, zanje postane nadloga. Že na začetku sem omenil, da ima rock kot glasba, ki jo navadno izvaja kolektiv, se pravi skupina treh ali več glasbenikov, v poslovnem smislu vrsto slabosti. Rockovski bendi so nagnjeni k razpadanju, preprirom in vsesplošni nezanesljivosti, kar glasbi, ki jo ustvarjajo, tudi posredno daje del privlačnosti. Toda še tako natančna pogodba ljudi, ki se medsebojno ne prenašajo, ne more prisiliti, da bi ustvarjali dobro, predvsem pa prodajno uspešno glasbo. Prav interakcija pa je tisto, kar v rockovskih skupinah običajno poskrbi za najboljše stvaritve, in razpad Beatlov je dober primer tega, kako štirje posamezniki v rocku nikoli niso enaki eni skupini.

Za učinkovito poslovanje glasbenih korporacij veljajo enaki kriteriji kot za vsako drugo kapitalistično podjetje, se pravi čim boljši nadzor nad vsemi fazami "proizvodnje", ker samo ta omogoča zmanjševanje stroškov in povečevanje produktivnosti. Na žalost pa je pri rockovski glasbeni "proizvodnji" najbolj občutljiva faza, "izdelava" primerne skladbe, kljub vse natančnejšim pogodbam še vedno najmanj nadzorovana oziroma nadzorljiva. Za glasbeno industrijo bi bilo najbolje, če bi proizvode, se pravi skladbe, izdelovali njeni "uslužbenci". Prvi učinkoviti tovrstni poskus je znan s konca šestdesetih let, ko je ameriška neodvisna založba Buddah lansirala t.i. bubblegum glasbo, namenjeno najstnikom, ki pa je bila obenem reakcija na socialno zavest acid rockovskih bendov, ka-

kršen je bil Jefferson Airplane. Fantomski skupini Ohio Express in 1910 Fruitgum Company, ki so ju v resnici sestavljali isti studijski glasbeniki, sta v letih 1967 in 1968 prodajali milijonske naklade malih plošč z bebvimi naslovi (*Yummy, Yummy* in *1-2-3 Red Light*), toda dobiček je bil izreden. Čeprav je bilo vse skupaj kratkotrajno, je vsaj Neilu Bogartu, ki je za projektom stal, postalo jasno, da ima za glasbeno industrijo producentski način dela vrsto prednosti. Nič čudnega, da je prav Bogart človek, ki je sredi sedemdesetih let pri založbi Casablan-

Shalamar: 'Ljudje hočejo pozitivno glasbo.'

9. september:

*Umre kitajski voditelj
Mao Zedong.*

4. september - Na vrh ameriške top lestvice se je uvrstila skupina **BEE GEES**, s skladbo *You Should Be Dancing*. Skupina je opozorila nase konec šestdesetih let, na višku slave pa je bila konec sedemdesetih let, ko so se njeni hiti vrteli po vseh diskotekah. Bili so ena najbolj vplivnih skupin disco ere.

8. oktobra - Člani skupine **SEX PISTOLS** so podpisali pogodbo z

25. oktober:

*V Južni Afriki se pojavi
prvi bantustan.*

ca lansiral disco. Izkušnje z bubblegum glasbo so mu pri tem prišle zelo prav, kajti kljub finančnemu polomu je doba disca trajala vsaj do konca sedemdesetih let, pa tudi kasneje je z nekaterimi elementi močno vplivala na tekočo pop produkcijo. Toda že samo dejstvo, da so se modni muhi disca hitro pridružile vse glasbene korporacije (pri čemer si nekatere zaradi hipertrofirane produkcije instant uspešnic, ki jih nihče ni hotel kupiti, še dolgo niso opomogle), zgovorno priča o tem, kako so si želele nadzorovati tisti del "proizvodnega procesa" popularne glasbe, ki so ga sicer morale prepuščati muhastim "umetnikom".

Glasbena industrija, ki ji je uveljavitev rockovske glasbe in njena izjemna odzivnost pri mladih generacijah v desetletju omogočila nesluten razvoj, globalizacijo poslovanja in pravo hiperprodukcijo plošč, je torej že sredi sedemdesetih let to glasbo dodobra prerasl. Disco ji je pomenil dobrodošel izhod, in če se ob histeriji, ki jo je nekaj let povzročal, ni dovolj dobro znašla, je vse ob tem pridobljene pozitivne in negativne izkušnje dobro izkoristila v naslednjem desetletju.

Namen pričujočega teksta je bil razsvetliti razmerje med rockom in glasbeno industrijo.

Za oba so bila sedemdeseta leta ključna. Jasno je, da za postopno marginalizacijo rocka ni kriva samo glasbena industrija, ampak cela vrsta drugih razlogov, od vse večje diverzifikacije rockovskih podžanrov (hard rock, folk rock, jazz rock, country rock, art rock, soft rock itd. itd.), ki je nekoč enotno (in množično) rockovsko občestvo razdelila na celo vrsto antagonističnih interesnih skupin, do nekaterih bistvenih družbenih sprememb, ki so nastopile v sedemdesetih letih. Toda kljub cikličnemu vračanju zanimanja za rock je že od sredine sedemdesetih let jasno, da ta glasba predstavlja samo del poslovnega interesa velikih glasbenih korporacij in da je tudi pri tem nagnjena k produciranju izdelkov, ki s svojo sredinskostjo zainteresirajo čim večjo populacijo. Pravi rock pa je zaradi svoje uporniške narave seveda drugačen in v drugi polovici sedemdesetih let se je s punkovskimi "ekscesi" vrnil k svojim koreninam. To pa je že druga zgodba.

Jure Potokar, pesnik, prevajalec in glasbeni publicist.

družbo EMI in izdali malo ploščo **Anarchy In The UK**. Za podpis pogodbe, ki je veljala pičle tri mesece, so dobili 40 tisoč funtov.

8. november - V Ljubljani je začela oddajati regionalna radijska postaja **Radio Glas Ljubljane**.

25. november - Člani skupine **THE BAND** so pripravili poslovljni koncert, na katerega so povabili vrsto kolegov glasbenikov. Prirediteljev so posneli in izdali album **The**

Last Waltz. Njihov kolega režiser **MARTIN SCORSESE** je dogodek posnel na filmski trak.

4. december - Prevelika količina zaužitega heroina je končala življenjsko pot kitarista **TOMMYJA BOLINA**, nekdanjega člana zasedb **JAMES GANG** in **DEEP PURPLE**.

14. december - Na Neal Streetu v Londonu so odprli klub **THE ROXY**, ki je postal zbirališče pun-

kerjev. Na otvoritvenem večeru sta nastopili zasedbi **SIOUXIE AND THE BANSHEES** in **GENERATION X**.

17. december - Člani ansambla **THE STRANGLERS** so podpisali pogodbo z založbo **UNITED ARTISTS**.